

Klander av bolagsstämmobeslut

ERIK NEREP

1. Inledning

Klanderinstitutet är ett viktigt minoritetsskydd i aktiebolaget. Bestämmelserna om klander av bolagsstämmobeslut återfinns i ABL 7:50–52. För fusion och delning finns vissa särbestämmelser i ABL 23:52 och 24:30, vilket framgår av ABL 7:51, tredje stycket. En aktieägarminoritets rätt att klandra bolagsstämmans beslut skall ses i ljuset av det övriga minoritetsskyddet som bl.a. återfinns i ABL 7:32–36, om bolagsledningens upplysningsplikt, ABL 9:9, om minoritetsrevisor, ABL 10:21–23, om särskild granskning och ABL 29:7, om ansvarsfrihet och skadeståndstalan.

Rätten att klandra ett bolagsstämmobeslut har framför allt stor preventiv betydelse för den kontroll minoriteten kan ha över aktiebolagets styrelse. Om aktiebolagets bolagsordning inte föreskriver annat till skydd för minoriteten, ges majoriteten enligt ABL 7:41, första stycket, rätten att utse samtliga ledamöter och suppleanter i aktiebolagets styrelse. Stadgandet föreskriver att det alltid är majoriteten som utser styrelsen. Stadgandet är också tvingande (obligatorisk) så till vida, att bolagsordningen inte kan föreskriva att det för giltigt val av styrelse skall fordras fler röster än ”de flesta rösterna”, dvs. majoriteten. Stadgandet är alltså obligatoriskt och minoritetens enda möjlighet att vinna insyn genom närvaro i styrelsen är att få till stånd en föreskrift i bolagsordningen om att styrelsen helt eller delvis skall utses på annat sätt än av bolagsstämman. Det torde emellertid vara ytterst sällsynt att styrelseledamöter utses på annat sätt än genom val vid bolagsstämman (bortsett från arbetstagarrepresentanter).

Med den kontroll som majoriteten i aktiebolaget har över bolagets styrelse följer erfarenhetsmässigt att minoriteten ofta inte erbjuds insyn i styrelsearbetet. Visserligen ger ABL 7:36 aktieägare i aktiebolag som har högst tio ägare en relativt omfattande rätt till insyn i detta arbete och bolagets räkenskaper, verksamhet, etc., men insynsrätten undermineras i praktiken ofta av

olika motåtgärder. En sådan är att majoriteten så snart minoriteten begär upplysningar enligt ABL 7:36 tillser, att aktieägarna i bolaget blir fler än tio genom att en eller ett par aktier överlåtes till närstående (vilken åtgärd visserligen kan motverkas genom hembuds- eller förköpsklausuler i bolagsordningen eller möjligen också aktieägaravtal, men som förutsätter att minoriteten har kunnat påverka bolagsordningens innehåll, ofta i ett tidigt skede av bolagets bestånd). En annan metod är att aktiebolaget distanserar sig från den operativa verksamheten genom att bilda ett dotterbolag eller dotterdotterbolag, till vilket bolagets rörelse överförs, så att minoritetens insyn begränsas. Visserligen kan i en sådan situation minoriteten tvinga fram ett minoritetskvalificerat beslut om särskild granskning, som också torde omfatta dotterbolags verksamhet, i vart fall om dotterbolaget har säte i Sverige. Även granskningsinstitutet har dock i praktiken visat sig ha väsentliga brister till skada för minoriteten. Om granskningen leder till att oegentligheter avslöjas, tvingas minoriteten att väcka talan enligt ABL 29:1, första stycket, och risken för att slutligt få bära kostnaderna för ett förfarande som skall leda till skadestånd kan verka avskräckande.

En stor risk för minoriteten i ett majoritetskontrollerat aktiebolag är att den majoritetskontrollerade styrelsen fattar beslut som på olika sätt gynnar majoriteten. Sådana för majoriteten gynnande beslut kan visserligen vara ogiltiga enligt ABL 4:1 (likhetsprincipen, vilket emellertid är långt mindre sannolikt efter Högsta domstolens avgörande den 30 december 2013 i mål nr T 2938-12, se särskilt p. 14), ABL 8:41, första stycket (generalklausulen) och ABL 8:23 (om jäv för styrelseledamöter), men minoritetens dilemma är att ogiltigheten i praktiken inte kan göras gällande så länge majoriteten fortsatt kontrollerar bolaget. Som bekant kan icke styrelsebeslut klandras på samma sätt som bolagsstämmobeslut. När en styrelse gynnar sig själv och majoriteten, och missgynnar minoriteten eller bolaget, återstår i regel endast utvägen som anvisas enligt ABL 29:1, första och andra meningen, enligt vilken minoriteten som sådan kan väcka skadeståndstalan mot styrelseledamöterna ifråga. Var och en som någon gång själv medverkat i en sådan skadeståndsprocess kan emellertid vittna om de många hinder som föreligger i form av tidsutdräkt, bristande resurser, försvagad betalningsförmåga hos de styrelseledamöter mot vilka talan väckts, konkurser, etc. Det minoritetsskydd som finns förborgat i ABL 29:1 kan således i praktiken anses vara relativt svagt.

I det praktiska rättslivet får klander av bolagsstämmobeslut också antas vara en relativt sällsynt företeelse. Det får emellertid anses stå klart att klan-

derbestämmelserna fyller en betydande preventiv funktion. Själva risken för klander gör att styrelsen och aktieägare noggsamt undviker att aktualisera frågor som kan orsaka klander. Konsekvenserna av en framgångsrik klandertalan kan också vara allvarliga för ett aktiebolag, i synnerhet när ett klander på grund av den förlängda klanderfristen sker lång tid efter bolagsstämmobeslutet.

2. Föremålet för klander

Klanderbart enligt ABL 7:50–52 är endast ett bolagsstämmobeslut. Beslut av andra bolagsorgan, eller av aktieägarna utanför bolagsstämman, kan inte klandras i den ordning som föreskrivs i ABL. Fråga skall således vara om ett beslut som har fattats på en bolagsstämma. Av det sagda följer att allmänna yttranden eller uttalanden som förekommer vid en bolagsstämma, liksom förslag utan beslut eller diskussionspunkter, inte kan bli föremål för klander. Till och med i de fall där aktieägare uttalat sig kritiskt om t.ex. styrelseledamöter, verkställande direktör eller andra aktieägare kan sådana uttalanden inte klandras i den föreskrivna ordningen.

När väl ett bolagsstämmobeslut anses ha fattats, och klandertalan därefter väckts, händer inte sällan att det bolagsstämmobeslut som är föremål för klander upphävs i ett senare bolagsstämmobeslut, som på så sätt träder istället för det tidigare beslutet (se NJA 1922 s. 122 om nytt bolagsstämmobeslut som ersätter ett tidigare i samma ärende). Eftersom det bolagsstämmobeslut som är föremål för klander inte längre gäller, återstår för den klandrande aktieägaren inget annat än att återkalla sin talan. Hur fördelningen av rättegångskostnader skall ske efter en sådan manöver från majoritetens sida är en särskild fråga, för vilken det saknas utrymme för närmare analys i förevarande sammanhang.

Stundom kan ett tvivel uppkomma i frågan om det förekommit en bolagsstämma, där beslut fattats och sedan klandrats. I detta hänseende får hänvisas till min analys i *”Aktiebolagsrättslig analys. Ett tvärsnitt av nyckelfrågor”*, Stockholm 2003, s. 316 ff., som till en del grundas på *Nials* banbrytande skrift, *”Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut”*, Stockholm 1934. Av intresse för frågan om bolagsstämma över huvud har hållits, är de Högsta domstolens uttalanden som förekommer i NJA 2008 s. 796. Fråga i målet var främst om en person som var registrerad i Bolagsverkets register som styrelseledamot var behörig att företräda det aktiebolag för vilket registrering hade skett. Om valet av styrelseledamoten klandrats eller utseendet av

ledamoten skett på obehöriga grunder, t.ex. på grund av att kallelse inte utsänts till aktieägarna, att bolagsstämma inte hållits på det sätt som föreskrivs i ABL 7 kap., etc. blir en central fråga om den sålunda obehörigen utsedda och hos Bolagsverket registrerade styrelseledamoten överhuvudtaget skall anses vara beslutsbehörig eller behörig att företräda bolaget. I denna fråga uttalar Högsta domstolen följande.

”Systematiska skäl talar för att en åtskillnad bör göras. Fel av nullitetskaraktär innebär att något beslut inte föreligger. Handlar det om angriplighet på grund av klanderfel anses beslutet däremot vara tillsvidare verksamt. Utgångspunkterna är alltså helt olika. Det finns också anledning att notera att nullitetsfel i åtminstone vissa fall skall beaktas av domstol ex officio.

Vidare beror frågan om i vad mån en icke vederbörligen tillsatt styrelse skall tillerkännas viss kompetens eller inte ytterst på en intresseavvägning, där det skyddsintresse som den åsidosatta regeln vilar på väger tungt. I fråga om nullitetsfel synes det intresset normalt böra vara utslagsgivande, även om inte alla fall behöver vara att bedöma lika.

Slutsatsen blir att skillnad bör göras mellan angriplighet och nullitet, och att i det senare fallet utgångspunkten är att styrelsevalet är helt överksam (jfr NJA 1998 s. 419). Det hindrar dock inte att i vissa fall kan tänkas att den felaktigt tillsatta 'styrelsen' bör anses ha varit behörig att vidta en åtgärd, om den har varit av stor betydelse och behövs för att säkerställa bolagets intresse.

Vidare bör uppmärksammas att vad som kallas för bolagsstämma inte behöver vara det. Om t.ex. ett sammanträffande sker mellan aktieägare som tillhör en viss aktieägargrupp eller har aktier av visst slag utan att alla aktieägare har kallats, är vid sammankomsten fattade beslut inte bolagsstämmobeslut även om de i ett protokoll betecknas så (se bl.a. SOU 1941:9 s. 556 och SOU 1971:15 s. 245). Skulle 'styrelseval' ha skett vid en sådan sammankomst saknar valet och därmed vad 'styrelsen' beslutar all verkan.”

Såvitt sedan gäller klandergrunderna, såsom dessa formulerats i ABL 7:50–52, hänvisas i detta sammanhang första hand till min monografi ”*Aktiebolagsrättslig analys*” s. 318 ff. och den kommentar till aktiebolagslagen som jag tillsammans med professor Per Samuelsson svarat för, del 1, i anslutning till de aktuella bestämmelserna. I allmänhet kan här sammanfattas, att föremålet för klander är ett bolagsstämmobeslut som inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt strider mot aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen.

Klander innebär att talan skall väckas i domstol mot bolaget, varvid skall yrkas att bolagsstämmofrågan skall upphävas eller ändras. De taleberättigade

är aktieägare, styrelsen, styrelseledamot eller den verkställande direktören. Klanderfristen är enligt huvudregeln tre månader räknat från bolagsstämmobeslutsdagen, men beträffande fusionsplan eller delningsplan enligt bestämmelserna i ABL 23:52 och ABL 24:30 sex månader. I vissa fall är emellertid klanderfristen förlängd, när bolagsstämmobeslutet strider mot tvingande regler eller fundamentala formella krav. Vid första anblicken förefaller klanderfristen vara evig i nyssnämnda fall, men detta kan endast avse bolagsstämmobeslutet i strid med tvingande (obligatoriska eller absolut obligatoriska) bestämmelser i ABL. Såvitt gäller sådana fel som definieras i ABL 7:51, första stycket, p. 3, dvs. när kallelse till bolagsstämman inte har skett eller de bestämmelser om kallelse som gäller för bolaget i väsentliga delar inte har följts, kan någon evighetsfrist icke anses gälla (se om detta, *Aktiebolagsrättslig analys, op.cit.*, s. 357 ff.), utan här får på sedvanligt sätt passivitetsverkan anses inträda efter viss tid, varvid denna tid givetvis är beroende av omständigheterna i varje enskilt fall.

3. När kan för aktiebolaget väsentliga beslut tas i styrelsen och undanhållas bolagsstämman?

I aktiebolag där majoriteten kontrollerar styrelsen kan föreligga incitament för styrelsen att undvika klander av bolagsstämmobeslut genom att istället låta styrelsen själv fatta alla för aktiebolaget väsentliga beslut. Om majoriteten genom styrelsen väljer att låta bolagsstämman fatta beslutet i fråga, kan visserligen majoriteten på grundval av sin ställning på bolagsstämman oftast få igenom sin vilja, men när så sker, kan bolagsstämmobeslutet bli föremål för klander med konsekvensen, att beslutet kan vara svårt att verkställa (t.ex. därför att beslutet för verkställighet förutsätter Bolagsverkets registrering, såsom beträffande bolagsordningsändringar, nyemissioner, etc.). I många fall kan emellertid verkställighet av beslut ske oavsett klander. Som ett exempel kan nämnas att majoriteten i styrelsen beslutat att bolagets rörelse skall överföras till ett majoritetskontrollerat aktiebolag. Om den majoritetskontrollerade styrelsen fattar beslut om att överlåta bolagets hela rörelse till det majoritetskontrollerade bolaget, kan styrelsebeslutet givetvis inte klandras. Vad som kvarstår för minoriteten är att väcka skadeståndstalan enligt bestämmelserna i ABL 29:1. För det fall styrelsen i aktiebolaget t.ex. av försiktighetsskäl väljer att lägga beslutet hos bolagsstämman, kan minoriteten klandra bolagsstämmobeslutet, men kan också samtidigt ha svårt att hindra att bolagsstämmobeslutet omedelbart verkställs. Det kan visserligen inte uteslutas att en all-

män domstol förbjuder verkställighet interimistiskt, men ett sådant förbud kan komma för sent och efter det att beslutet redan verkställts. Allt som oftast får antas att majoriteten förberett beslutet så noga att det kan verkställas omedelbart efter det att bolagsstämmobeslutet fattats.

Den i förevarande sammanhang intressanta frågan är om styrelsen över huvud taget är behörig att fatta ett beslut om att överlåta hela eller stora delar av bolagets rörelse. Ytterst rör denna fråga kompetensfördelningen i aktiebolaget. Utgångspunkten är att bolagsstämman har en exklusiv beslutskompetens i en lång rad frågor som uttryckligen förbehållits bolagsstämman enligt bestämmelser i aktiebolagslagen, t.ex. ändring av bolagsordning, fusion, delning, likvidation, etc. Med ett visst undantag (ABL 29:8) har däremot bolagsstämman ingen kompetens att företräda aktiebolaget (avsaknaden av rättshandlingskompetens). Ett aktiebolags styrelse har såväl besluts- som rättshandlings (eller företrädar-)kompetens. Styrelsens beslutsbehörighet utgörs i princip av allt som inte tillhör bolagsstämmans exklusiva beslutsbehörighet. Till det som faller utanför styrelsens behörighet skall förmodligen också läggas beslut och rättshandlingar i strid med aktiebolagslagens förbudsbestämmelser, i vart fall vissa av dessa. I alla andra frågor har styrelsen besluts- och rättshandlingsbehörighet (om dock icke alltid givetvis befogenhet).

I aktiebolagslagen saknas uttryckliga bestämmelser om beslut avseende överlåtelse av bolagets hela rörelse (eller större delen av rörelsen). Detsamma gäller beslut i styrelsen i ett moderbolag (holdingbolag) att sälja samtliga aktier i det rörelsedrivande dotterbolaget. I den aktiebolagsrättsliga doktrinen har Nial i en festskrift till Knut Rodhe (*Till fråga om kompetensfördelningen mellan stämma och styrelse i aktiebolag*, Stockholm 1976, s. 329 f.) uttalat, att ett sådant beslut är av extraordinär karaktär och skall därför tillhöra bolagsstämmans exklusiva beslutskompetens (*op.cit.*, s. 339 ff. med referenser till nordisk doktrin). Uttalandet har emellertid inget stöd i rättspraxis och ej heller i doktrinen i övrigt. Uttalandet kan också anses ha blivit i viss mån obsolet med den kompetensfördelningsordning som implementeringen av EU:s aktiebolagsrätt inneburit, och som bland annat knätsatts i ABL 8:42. Det är centralt att i detta sammanhang skilja mellan styrelsens behörighet och befogenhet. Ofta uttalas (se t.ex. *Nial, op.cit.*, s. 340 ff.), att styrelsen är *skyldig* att låta bolagsstämman besluta i extraordinära ärenden. Denna skyldighet kan emellertid följa av styrelsens begränsade befogenhet på grund av bolagsstämmans beslut, direktiv eller instruktioner avseende styrelsens arbete, eller med hänvisning till föreskrift i bolagsordningen, i vilka samtliga fall styrelsens *befogenhet* (dock inte behörigheten) begränsas. Styrelsen har

givetvis inte handlingsfrihet, om denna frihet begränsats på nyss angivet sätt. Om styrelsen bryter mot befogenhetsbegränsande beslut, föreskrifter, etc. kan skadeståndsskyldighet följa enligt ABL 29:1, förutsatt att övriga rekvisit för skadestånd är uppfyllda, häribland att skada orsakats bolaget eller annan, och att adekvat kausalitet föreligger mellan befogenhetsöverskridandet och skadan. Men därmed har inte frågan om kompetensfördelningen mellan bolagsstämman och styrelsen avgjorts, dvs. om styrelsen har *behörigheten* att fatta beslut om att t.ex. sälja hela eller större delar av rörelsen.

Såsom ABL 8:42 avfattats med implementeringen av EU:s bolagsrätt, skall styrelsebeslut och efterföljande rättshandlingar i strid med bolagsordningen, bolagsstämmans direktiv, instruktioner, beslut, etc. betecknas som *befogenhetsöverskridanden*. Varje rättshandling som följer av ett sådant överskridande – och således också varje handlande i strid med bolagsordningen – skall enligt samma bestämmelse *alltid vara giltig, oavsett att motparten varit i ond tro* (en viss rättssäkerhetsventil finns i avtalslagen 36 § vid s.k. kollusion). Omsättningen skall enligt denna bestämmelse skyddas till varje pris. Fråga är alltså om implementering av EU-rätt. Det vore med hänsyn härtill ytterst märkligt om svensk aktiebolagslag samtidigt skulle tolkas så – trots att uttryckliga föreskrifter härom saknas – att styrelsen på grund av kompetensfördelningsläran inte anses ha behörighet att fatta beslut om att avyttra hela eller större delen av bolagets rörelse, utan att denna behörighet tillhör exklusivt bolagsstämman, med följderna att styrelsens beslut och efterföljande rättshandlingar på grund av beslutet är s.k. nulliteter, och således *ogiltiga helt oavsett att motparten är i god tro* om behörighetsöverskridandet.

Den rättspraxis som föreligger är inte vägledande, i vart fall inte klagorande. För diskussion av frågan återopas ofta NJA 1903 s. 19, NJA 1924 s. 186, NJA 1967 s. 313 och NJA 2000 s. 404. Det första rättsfallet ger emellertid ingen som helst vägledning och torde numera sakna all relevans för bedömningen av kompetensfördelningsproblematiken. Det andra rättsfallet från 1924 gällde ett bolagsstämmobeslut om försäljning av bolagets fastighet, på vilken bolagets verksamhet (en hushållsskola) bedrevs. Bolagsstämmobeslutet ansågs stå i strid med föreskriften i bolagsordningen om verksamhetsföremålet. Med andra ord befanns bolagsstämmobeslutet om att sälja fastigheten vara uppenbart främmande för bolagets verksamhet. Avgörandet måste emellertid ses mot bakgrunden av att det i målet var utrett, att bolagets verksamhet skulle upphöra i och med försäljningen av fastigheten.

Även 1967 års högstadomstolsavgörande gällde ett bolagsstämmobeslut som klandrats. Enligt bolagsstämmobeslutet skulle bolagets rörelse och fast-

ighet överlåtas till ett konkurrerande bolag i enlighet med avtalsförslag innehållande en konkurrensklausul, enligt vilken bolaget förband sig att under 20 års tid icke, vare sig direkt eller indirekt, bedriva konkurrerande verksamhet, inte heller stödja eller främja sådan verksamhet, som hitintills bedrivits av bolaget. Högsta domstolen fann att bolagsstämmobeslutet stod i strid med såväl aktiebolagslagens bestämmelser om användning av bolagstillgångarna för ändamål som uppenbarligen var främmande som föremål för bolagets verksamhet som bolagsordningens föreskrift om verksamhetsföremålet.

Av 1924 års och 1967 års rättsfall följer att bolagsstämmobeslut i vissa fall kan vara ogiltiga på grund av att de strider mot bolagsordningen, främst föreskriften däri om verksamhetsföremålet. Rättsfallen säger emellertid ingenting om kompetensfördelningen mellan bolagsstämman och styrelsen i vad avser sådana beslut. Rättsfallen säger heller ingenting om vad som skall gälla om styrelsen istället fattar beslut om att överlåta hela eller större delen av bolagets rörelse till annat bolag. Vad avgörandena förmedlar är helt enkelt att om ett bolagsstämmobeslut står i strid med bolagsordningen, kan det efter klander förklaras ogiltigt av domstol. I detta finns inget kontroversiellt. Om styrelsen fattar ett sådant beslut, kan visserligen beslutet i undantagsfall stå i strid med bolagsordningens verksamhetsföremål, men styrelsen skulle i så fall icke göra sig skyldig till ett *behörighets*överskridande med konsekvensen att beslutet är ogiltigt eller en nullitet, utan endast ett *befogenhets*överskridande, med eventuella skadeståndsrättsliga följder, men inte med ogiltighet som följd. Verksamhetsföremålet och liknande bestämmelser i bolagsordningen är endast befogenhetsbegränsande.

Den sistnämnda frågan aktualiserades i NJA 2000 s. 404. I fallet hade aktieägare väckt talan mot ledamöterna i styrelsen för ett aktiebolag, som beslutat att överlåta all bolagets verksamhet till ett majoritetskontrollerat bolag, varefter enligt styrelsebeslutet bolaget icke skulle bedriva någon egen verksamhet. De aktieägare som väckte talan mot styrelseledamöterna gjorde gällande att de lidit skada av styrelsens beslut och den efterföljande verkställigheten av beslutet. I målet yrkade aktieägarna endast skadestånd på grund av *styrelseledamöternas* handlande. I tingsrätten gjordes visserligen gällande, att beslutet rörde en så genomgripande åtgärd, att den endast kunde beslutas av bolagsstämman. Till detta påstående fanns emellertid inte knutet ett yrkande om återgång av den verkställighet som i så fall skulle följa på det ogiltiga styrelsebeslutet (med hänsyn till att styrelsen inte varit beslutsbehörig och att beslutet därför varit en nullitet). Högsta domstolen var enig vad gäller

domslutet men oenig om domskälen. Majoriteten fann att styrelsebeslutet stred mot bolagets verksamhetsföremål men också att det stod i strid med den generalklausul som numera återfinns i ABL 8:41, första stycket. Minoriteten begränsade sina domskäl till vad som föranleddes av styrelsebeslutets oförenlighet med generalklausulen.

Som framgår av denna rättspraxis ger den inget som helst besked om kompetensfördelningen mellan styrelse och bolagsstämma i frågor som rör överlåtelse av hela eller större delar av rörelsen eller samtliga eller majoriteten av aktierna i ett rörelsedrivande dotterbolag. Enligt min mening skall aktiebolagslagen anses vara uttömmande vad gäller bolagsstämmans exklusiva kompetens. Innebörden av detta är att det inte existerar en exklusiv kompetens för bolagsstämman utöver vad som uttryckligen stadgas i aktiebolagslagen, det som i vissa fall brukar betecknas som den extraordinära exklusiva kompetensen. Det är av rättssäkerhetsskäl av synnerlig vikt att kompetensfördelningen mellan styrelse och bolagsstämma följer den som anvisas i aktiebolagslagen och att en styrelse, men också bolagets motpart, dvs. den skyddsvärda tredje man och därmed omsättningsintresset, inte skall känna osäkerhet på grund av oklarheter i denna fråga. Det är också av stor betydelse att den svenska aktiebolagsrätten följer EU:s bolagsrätt och att principerna för kompetensfördelningen i svensk rätt inte står i strid med ändamålen med de bestämmelser om befogenhet som implementerats i svensk rätt i ABL 8:42.

Det är dessutom oftast i praktiken så att en rörelseförsäljning eller en försäljning av aktier skapar likviditet för att fortsätta liknande verksamhet utan att bolaget måste läggas ned eller att verksamhetsföremålet inte längre kan fullföljas. Rättsfallet NJA 1967 s. 313 måste anses vara unikt på så sätt att den verksamhet som föreskrevs i bolagsordningen icke kunde bedrivas vidare på grund av konkurrensklausulen, som skulle gälla under 20 år. Utgången i NJA 1924 s. 186 är mindre begriplig mot bakgrund av utvecklingen inom affärlivet. Om ett aktiebolag som bedriver hushållsskola säljer fastigheten (inklusive byggnaden inom vilken verksamheten bedrivs), borde aktiebolaget inte ha några som helst svårigheter att fortsätta verksamheten i andra lokaler som hyrs eller förvärvas, eller så kan försäljningen ha ägt rum inom ramen för en s.k. sale and lease back av fast egendom. Möjligen skall den bevisning som Högsta domstolen beaktade i sistnämnt fall om att bolagsstämmobeslutet ifråga också innebar att verksamheten skulle läggas ned tillerkännas viss betydelse för avgörandet.

4. Senare tids rättspraxis om bolagsstämmobeslut som ifrågasätts vara tillkomna i obehörig ordning (formella brister, kausalitetsprincipen, etc.)

Som berörts ovan, är rättspraxis om klander mycket sparsam i Högsta domstolen. I det följande skall göras några noteringar om senare tids hovrättspraxis. Inledningsvis upptas hovrättspraxis där olika slag av formella fel lagts till grund för klandertalan.

I ett avgörande från *Hovrätten över Skåne och Bleking av den 1 november 2012 (mål nr T 172-11)* befanns ett kallelsefel, där en kallelse inte hade utgått till en viss aktieägare, ha läkts med en tillämpning av *kausalitetsprincipen*. Kallelsefelet bestod således av att kallelse icke skickats en viss aktieägare. Det klandrade beslutet avsåg val av styrelse. Den klandrande aktieägaren hade inte ens påstått att valet av styrelse skulle ha fått en annan utgång om aktieägaren erhållit kallelse till stämman. Aktieägaren hade heller inte varit en ovetande minoritetsaktieägare som saknat insyn i bolaget, utan en aktieägare vars ställföreträdare vid tiden för stämman var ordförande i styrelsen. Ställföreträdaren hade dessutom i egenskap av styrelseordförande beslutat att kalla till stämma. Av avgörande betydelse var härutöver att samma person som företrädde den klandrande aktieägaren infunnit sig vid öppnandet av bolagsstämman, men därefter, trots att han förstod att bolagsstämma i bolaget skulle hållas och styrelse väljas, valt att avvika från stämman.

I ett fall som avgjordes av *Hovrätten för övre Norrland den 6 december 2004 (mål nr T 179-02)* upphävdes ett bolagsstämmobeslut på grund av formella brister. Beslutet avsåg bemyndigande för styrelsen att besluta om riktad nyemission. I beslutet saknades skälen för avvikelse från företrädesrätten och grunden för emissionskursens fastställande. Enligt hovrättens mening följer av förarbetsuttalanden att ett bolagsstämmobeslut avseende bemyndigande för styrelsen att fatta beslut om riktad nyemission måste innehålla sådana moment.

Svea hovrätts dom av 30 juni 2010 (mål nr T 2 693-09) gällde påstådda förfalskningar av fullmakt som förevisats vid bolagsstämman, i följd av vilken förfalskning bolagsstämmobeslut påstods vara ogiltiga. Enligt hovrätten, som fastställde tingsrättens dom, hade inte den som påstått förfalskning av fullmakt fullgjort sin bevisbörda härom.

Göta hovrätts dom av den 1 december 2009 (mål nr T 841-09) gällde en formell brist i det att en styrelseordförande kallade till stämma utan föregå-

ende beslut av styrelsen. Med hänvisning till *kausalitetsprincipen* uttalade hovrätten, att formella fel inte gör ett bolagsstämmobeslut ogiltigt annat än om felet inverkat på beslutets innehåll. Eftersom samtliga aktieägare var personligen eller genom ombud närvarande vid bolagsstämman ifråga och ingen av de närvarande ifrågasatt kallelsen eller styrelsens formella hantering av kallelsen, samt enär endast en av många aktieägare röstat emot det förslag som ledde till det påstått ogiltiga bolagsstämmobeslutet, fann hovrätten att den aktieägaren inte hade kunnat påverka bolagsstämman att fatta ett annat beslut än det klandrade bolagsstämmobeslutet.

Såvitt sedan gäller kausalitetsprincipens tillämpning hänvisas till ”*Aktiebolagsrättslig analys*”, s. 352 ff. Det finns en klar tendens i svensk tings- och hovrättspraxis att beträffande sådana formella fel som förekommit i samband med en bolagsstämma tillämpa kausalitetsprincipen. Innebörden av denna princip är att om det visas, att det formella felet måste antas vara utan betydelse för bolagsstämmobeslutet i fråga, dvs. att felet inte inverkat på beslutet, ska beslutet ändå anses vara giltigt. Det sagda har framhållits i såväl den aktiebolagsrättsliga doktrinen som i lagförarbetena (se t.ex. *Nial, Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut*, Stockholm 1934, s. 10 ff., men också *Nerep, Aktiebolagsrättslig analys*, Stockholm 2003, s. 352 ff., *Johansson, Bolagsstämma*, Stockholm 1990, s. 37 ff. samt *Sandström, Svensk aktiebolagsrätt*, 3 uppl. Lund 2011, s. 190 ff. och *beträffande lagförarbeten SOU 1971:15* s. 233 ff. och 248 samt *prop. 1975:103* s. 400 ff. och 417).

Kausalitetsprincipen är emellertid svår att tillämpa i praktiken. Det är härvid först viktigt att skilja mellan kausalitetsprincipen och samtyckesprincipen. Tillämpningen av samtyckesprincipen aktualiseras i de fall där formella fel i samband med en bolagsstämma läks genom samtliga aktieägares samtycke, eller i vart fall genom att samtliga aktieägare företräds på bolagsstämman och ingen reserverar sig mot bolagsstämmobeslutet, trots förekomsten av formella fel (se ett exempel på detta i *Göta hovrätts dom av den 1 december 2009 i mål nr T 841-09*). Samtycket kan ges såväl uttryckligen som konkludent (se *Nerep, op.cit.*, s. 349 och *prop. 1986/87:7* s. 140). I *Hovrättens över Skåne och Blekinge dom av den 1 november 2012 (mål nr T 172-11)* förefaller denna skillnad inte ha gjorts tillräcklig tydlig. Målet rörde ett klander av bolagsstämmobeslut avseende val styrelse. I målet gjorde de aktieägare som väckt klandertalan gällande, att kallelse utsänts av en icke behörig person samt att kallelse över huvud inte skett till en viss aktieägare. Det första påstådda felet befanns av hovrätten inte utgöra ett fel; i vart fall hade felet

läkts genom att samtliga aktieägare var närvarande vid den aktuella bolagsstämman öppnande. Mot denna bedömning finns inget att invända. Det andra felets (att kallelse inte utgått till en viss aktieägare) relevans och signifikans prövade hovrätten med en tillämpning av kausalitetsprincipen. Eftersom en företrädare för denna aktieägare (som dessutom var styrelseordförande i det ifrågavarande aktiebolaget) faktiskt infunnit sig vid öppnandet av den aktuella bolagsstämman, men avvikit därefter, trots att han förstod att bolagsstämma skulle hållas och styrelse väljas, fann hovrätten med en tillämpning av kausalitetsprincipen att det formella felet i fråga inte inverkat på bolagsstämmobeslutet avseende val av styrelse. Måhända hade det varit riktigare att även här tillämpa samtyckesprincipen.

En annan svårighet med tillämpningen av kausalitetsprincipen är att fastställa kausalitetskravet. Antag att ett aktiebolag har två ägare, varav den ena (A) har 70 % av kapital och röster och den andra (B) har 30 %. Om tillämpningen av kausalitetsprincipen drivs så långt att formella fel inte skall leda till ogiltighet av bolagsstämmobeslut, om de aktieägare som drabbats av de formella felen ändå inte hade kunnat påverka beslutet genom sin närvaro, argumentations- och övertygelsekraft, etc., skulle A i exemplet kunna avstå från att uppfylla samtliga formella krav i aktiebolagslagens 7 kap. Det finns ingenting som skulle kunna visa att B hade kunnat påverka något beslut med krav på enkel eller kvalificerat majoritetskrav upp till det normala i aktiebolagslagen, två-tredjedelars stämmomajoritet. A skulle kunna hävda att A aldrig låter sig bevekas av B:s argument, hur övertygande de än kan synas vara. Med en sådan tillämpning av kausalitetsprincipen blir de formella bestämmelserna i aktiebolagslagen 7 kap. obehövliga.

Självfallet måste kausalitetsprincipen tillämpas med försiktighet. En sak är att den tillämpas vid tillfälliga, mer eller mindre oavsiktliga misstag eller förbiseenden; en helt annan sak är att den vinner tillämpning i fall där majoritetsägaren (-arna) mer eller mindre systematiskt bortser från de formella kraven i syfte att avstänga minoritetsägaren (-arna) från bolagets beslutsforum. I det senare fallet borde kausalitetsprincipen inte vara tillämplig. Vad som kvarstår att bedöma är de många mellanfallen och frågan om vem som ska ha bevisbördan för oavsiktlighet och systematik.

5. Rättspraxis om bolagsstämmobeslut som ifrågasatts vara i strid med generalklausulen ABL 7:47, likhet och likabehandling

I *Svea hovrätts dom av den 8 maj 2007 (mål nr T 1 438-05)* befanns generalklausulen inte vara tillämplig. Enligt hovrättens var utrymmet för en tillämpning av generalklausulen i den aktuella situationen mycket begränsat. Fråga var om ett bolagsstämmobeslut om företrädesemission. Aktieägare i bolaget var tre personer med en tredjedel vardera av aktierna. På en extra bolagsstämma beslutades om en företrädesemission, innebärande att för varje gammal aktie i bolaget skulle tre nya aktier tecknas, varvid aktiekapitalet skulle ökas med högst 300 000 kr genom utgivande av högst 3 000 aktier. För varje aktie skulle betalas 500 kr inklusive överkurs. En av aktieägarna klandrade bolagsstämmobeslutet med hänvisning till att hon inte skulle ha möjlighet att delta i företrädesemissionen på grund av avsaknaden av ekonomiska resurser, och att hon därmed skulle träffas av en kraftig utspädning av sitt ägande och inneha mindre än 10 % av aktierna i bolaget efter emissionen. Tingsrätten fann att aktieägaren ifråga inte visat att det klandrade emissionsbeslutet kunde ge en otillbörlig fördel för övriga aktieägare till nackdel för henne eller bolaget. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

I ett mål som avgjordes av *Göta hovrätt den 5 februari 2009 (mål nr T 22 031-08)* fann hovrätten att ett bolagsstämmobeslut avseende en riktad nyemission stod i strid med generalklausulen i ABL 7:47. Den aktieägare som klandrade bolagsstämmobeslutet om en riktad nyemission hade anfört att han genom verkställighet av beslutet skulle få ett aktieinnehav som understred den gräns om 10 % som i allmänhet enligt aktiebolagslagens bestämmelser ger ett minoritetsskydd. Han skulle därmed berövas möjligheten att använda sig av minoritetsskyddsreglerna. Han hade dessutom vidtagit inledande åtgärder för att få till stånd en särskild granskning. Han anförde vidare att beslutet om den riktade nyemissionen endast hade till syfte att medföra just det resultatet. Enligt hovrättens mening framstod det mot bakgrund av dessa påståenden och det förhållandet att bolagets företrädare inte hade kunnat ange något annat affärsmässigt betingat skäl för den riktade nyemissionen än att nyemissionen riktades till tre personer i incitamentsskapande syfte, att bolagsstämmobeslutet inte var affärsmässigt motiverat utan istället bar drag av maktmissbruk som var ägnat att ge en otillbörlig fördel för majoriteten till nackdel för den klandrande aktieägaren.

I den ovan nämnda domen från *Göta hovrätt av den 1 december 2009 (mål nr T 841-09)* förekom också en tillämpning av generalklausulen i ABL 7:47. Det bolagsstämmbeslut som hade klandrats avsåg ett moderbolags (holdingbolags) utförsäljning av aktier i ett rörelsedrivande dotterbolag till ett majoritetskontrollerat aktiebolag. Huvudfrågan vid tillämpningen av generalklausulen var om utförsäljning hade skett till underpris och därmed till fördel för majoriteten och till nackdelen för bolaget och minoriteten, och om denna fördel respektive nackdel varit otillbörlig. I omfattande domskäl gjordes en noggrann prövning av utförsäljningen och slutsatsen blev att denna hade skett till underpris. Eftersom bolagsstämmbeslutet stod i strid med generalklausulen i ABL 7:47, upphävde hovrätten bolagsstämmbeslutet. Hovrättens dom blev emellertid enligt uppgift i praktiken icke någon framgång för den klandrande aktieägaren, eftersom bolagsstämmbeslutet redan hade verkställts lång tid före domens meddelande.

I *Svea hovrätts dom av den 23 juni 2011 (mål nr T 10 335-09)* tillämpades också generalklausulen i ABL 7:47 på ett beslut om frivillig likvidation vid en första kontrollstämma i samband med kritisk kapitalbrist enligt bestämmelserna i ABL 25:13–20. Enligt hovrätten var beslutet ägnat att på ett otillbörligt sätt gynna majoriteten, som innehade 50,1 % av aktierna i bolaget, och missgynna bolaget samt minoriteten, eftersom beslutet resulterade i att vissa patenträttigheter enligt avtal mellan majoriteten och bolaget skulle återföras från bolaget till majoriteten på grund av likvidationsbeslutet.

I slutet av förra året avgjorde *Högsta domstolen* ett principiellt viktigt fall om tillämpningen av principerna om likhet och likabehandling i aktiebolagslagen (se *dom av den 30 december 2013 i mål nr T 2938-12*). Den aktiebolagsrättsliga likhetsprincipen återfinns i ABL 4:1 och föreskriver att alla ”aktier” har lika rätt i bolaget, om inte annat följer av forskrifter i bolagsordningen i enlighet med ABL 4:2–5. Principen om likabehandling av ”aktieägare” har kommit till uttryck i den aktiebolagsrättsliga generalklausulen i ABL 7:47 och ABL 8:41, första stycket. Där stadgas att bolagsstämman inte får fatta ett beslut, och styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget inte får företa en rättshandling eller annan åtgärd, som är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. Principerna om likhet och likabehandling (generalklausulen) är avsedda att skydda aktiebolagets minoritet. En överträdelse av dessa principer betecknas som befogenhetsöverskridanden och träffas av ABL 8:42, andra stycket, första meningen (där god tro hos motpart ges relevans).

Likhetsprincipen har varit grundläggande för den svenska aktiebolagsrätten. Generalklausulen och principen om likabehandling av aktieägare infördes för första gången i 1944 års ABL. Det var då oklart hur långt likhetsprincipen sträckte sig. Håkan Nial, som var en av författarna till det dåvarande förslaget om generalklausulen, uttalade emellertid att han personligen var av uppfattningen, att generalklausulen låg inom likhetsprincipens räckvidd. Enligt hans mening var således generalklausulen överflödigt. Lagstiftarna fäste emellertid uppmärksamheten vid att det fanns svårigheter att skilja mellan formell och reell likabehandling. Framför allt följande exempel låg i fokus.

Antag att ett aktiebolag består av en majoritet av aktieägare och en minoritet av aktieägare (enskilda personer eller grupperingar). Eftersom majoriteten kontrollerar styrelsen, ser majoriteten till att styrelsen beslutar, att sälja bolagets väsentliga tillgångar till ett majoritetskontrollerat bolag till underpris.

Är likhetsprincipen tillämplig i detta fall? Formellt sett har samtliga aktier i bolaget minskat lika mycket i värde. Formellt sett föreligger fullständig likhet aktierna emellan. Reellt sett har däremot majoriteten som aktieägare vunnit fördelar av den av styrelsen beslutade transaktionen. Som framgår av principernas lydelse, tar likhetsprincipen sikte på ”aktier”, alltmedan likabehandlingsprincipen (generalklausulen) föreskriver likabehandling av aktieägare. Med Håkan Nial kan man tycka att denna distinktion inte bör upprätthållas, utan att likhetsprincipen även skall ges en reell tillämpning, och således vara tillämplig också i det ovan givna exemplet.

Över huvud taget har det förelegat svårigheter att dra en klar gräns mellan likhetsprincipens och likabehandlingsprincipens tillämpningsområden. Så långt måste emellertid anses vara klart, att likhetsprincipen inte är tillämplig när det i aktiebolagslagen föreskrivs vissa bestämmelser om enkel eller kvalificerad majoritet för beslut, t.ex. om riktad nyemission, kvittningsemision, aktiekapitalminskning, ändring av bolagsordning, etc. Om likhetsprincipen enligt vad som framgår av aktiebolagslagens förarbeten inte kan vara tillämplig i dessa fall, måste generalklausulen anses komplettera likhetsprincipen och bli tillämplig där beslutet eller vad i som i övrigt företas är ägnat att otillbörligt gynna vissa aktieägare eller deras närstående framför bolaget och minoritetsägarna.

Den nu aktuella domen som meddelats av Högsta domstolen avsåg ett likvidationsbeslut. För ett likvidationsbeslut förutsattes före 1975 års ABL två tredjedels majoritet. Genom 1975 års ABL infördes en bestämmelse om att likvidation (numera i ABL 25:1) kunde beslutas av bolagsstämman med

enkel majoritet. Eventuella missbruk av likvidationsinstitutet skulle stävas genom en tillämpning av generalklausulen.

Som framgått ovan, gällde den nu aktuella Högsta domstolens dom alltså ett likvidationsbeslut. Majoriteten i det här aktuella bolaget bestod av åtta delägare i bolaget och minoriteten av en delägare. Majoriteten och minoriteten var oense om bl.a. villkoren för inträde av ytterligare aktieägare i bolaget. När ägarna inte kunde enas, erbjöd sig majoriteten att för ett visst pris förvärva minoritetens aktier. Som ett alternativ erbjöds minoriteten att förvärva majoritetens aktier för samma pris per aktie som erbjudits minoriteten. Förlikningsförhandlingarna blev dock resultatlösa. Styrelsen i bolaget beslutade därefter att föreslå bolagsstämman att besluta om likvidation av bolaget. Vid en bolagsstämma som hölls den 2 juni 2008 beslutades om likvidation av bolaget. Majoriteten röstade för och minoriteten emot beslutet. Sedan Bolagsverket utsett likvidator, avyttrade likvidatorn rörelsen i bolaget för 100 000 kr på en offentlig auktion som hölls den 8 juni 2008. Hela rörelsen kom att förvärfvas av ett bolag, som sedermera kom att ägas av majoriteten. Minoritetens andel i det likviderade bolaget blev värdelös.

Högsta domstolens bedömning kan sammanfattas i följande punkter.

1. Ett principiellt mycket viktigt ställningstagande av Högsta domstolen var likhetsprincipens tillämpningsomfång. Likhetsprincipen skall endast ges en snäv och formell tillämpning. Eftersom följderna av likvidationsbeslutet var formellt desamma för samtliga aktier, dvs. träffade samtliga aktier i bolaget på samma sätt, var likhetsprincipen inte tillämplig. I det ovan angivna exemplet, där majoriteten genom styrelsebeslut i ett bolag tillser att bolaget avhänder sig tillgångar till ett majoritetskontrollerat bolag till underpris, blir således inte likhetsprincipen tillämplig, eftersom beslutet eller åtgärden träffar samtliga aktier lika i bolaget. Den länge pågående diskussionen i aktiebolagsrättslig doktrin om likhetsprincipens tillämpningsomfång är därmed slutligt avgjord.
2. Likabehandlingsprincipen (generalklausulen) kan emellertid tillämpas där aktieägarna i ett bolag reellt sett behandlas olika. Frågan om ett beslut eller en åtgärd är ägnad att ge en majoritet en otillbörlig fördel skall prövas allsidigt och inte endast med utgångspunkt i själva likvidationsbeslutets effekter. Det skall således också vara möjligt att "se igenom" likvidationsbeslutet och bedöma de reella effekterna av beslutet.
3. I det förevarande fallet fann emellertid Högsta domstolen att likvidationsbeslutet i en sådan allsidig belysning inte var ägnat att ge en *otillbörlig*

lig fördel åt majoritetsägarna, i all synnerhet som dessa genom diskussioner med minoritetsägaren försökt finna en lösning på den uppkomna oenigheten mellan parterna och att majoritetsägarna dessutom hade ett berättigat intresse av att inte tvingas fortsätta verksamheten i bolag mot bakgrunden av den oenighet som förekom.

Avgörande för Högsta domstolens bedömning synes alltså ha varit att majoritetsägarna sökt att finna en lösning genom diskussioner med minoritetsägaren om övertagande eller överlåtande av aktierna. Härigenom var majoritetsägarnas handlande inte att beteckna som otillbörligt. Fråga är emellertid om den lösning som majoritetsägarna föreslog var realistisk. Någon prövning av själva lösningen som sådan förefaller Högsta domstolen inte ha gjort. Skälet härtill kan vara att en sådan prövning låg utanför mellandomstemat. Är det alltså tillräckligt att en majoritetsägare föreslår en lösning och för diskussioner därom, oberoende av lösningens innehåll? Om lösningen är fullständigt omöjlig för minoritetsägaren av allehanda skäl, vilket förhållande majoritetsägarna dessutom måste anses ha känt till, är det tillräckligt för att göra agerandet tillbörligt? I själva avgörandet förefaller Högsta domstolen över huvud taget inte pröva lösningens realism från minoritetssynpunkt. I en skiljaktig mening uttalar emellertid ett justitieråd att lösningen inte framstod som ”oskälig”. En sådan kvalifikation är väl nödvändig, för att tillämpningen av generalklausulen skall bli fullgången.

Vad som i övrigt förekommit ifråga om generalklausulens tillämpning rör icke klander av bolagsstämmobeslut, utan tillämpningen av generalklausulen i samband med att skadeståndstalan riktats mot styrelseledamöter eller andra bolagsfunktionärer. Så t.ex. kan nämnas *Hovrättens för Västra Sverige dom av den 8 mars 2013 (mål nr T 1 854-11)*, som avsåg en skadeståndstalan mot en verkställande direktör och styrelseledamot i ett bolag. Talan grundades på att personen ifråga i egenskap av verkställande direktör hade lämnat ett förslag till styrelsen, vilket förslag emellertid inte utmynnade i ett styrelsebeslut (eftersom sådana beslut enligt bolagsordningen skulle vara enhälliga och enhällighet inte kunde vinnas under styrelsemötet). Enligt hovrätten kan det förhållandet att någon, t.ex. en verkställande direktör eller en styrelseledamot, lämnar ett förslag till styrelsen överhuvudtaget inte innebära en överträdelse av aktiebolagslagen. *Hovrättens över Skåne och Blekinge dom av den 28 juli 2011 (mål nr T 2 266-10)* avsåg också en skadeståndstalan mot styrelseledamöter för beslut i strid med generalklausulen i ABL 8:41, första stycket. Hovrätten fann att generalklausulen var tillämplig på beslut om

utförsäljning av bolagets tillgångar till ett visat underpris. I *Svea hovrätts dom av den 7 februari 2012 (mål nr T 10 082-10)* var också fråga om skadeståndstalan mot styrelseledamöter för beslut i strid med generalklausulen i ABL 8:41, första stycket. Talan grundades på påståendet att beslutet om en riktad nyemission innefattade en undervärdering av bolagets egna tillgångar och därmed en undervärdering av värdet på emissionsaktierna. Hovrätten fann att generalklausulen inte var tillämplig.

Slutligen kan nämnas ett bolagsstämmobeslut som ifrågasatts var i strid med ett krav enligt ABL på samtliga aktieägares samtycke (jfr ABL 7:51, andra stycket, p. 2). Frågan prövades av *Hovrätten för Nedre Norrland i en dom av den 17 oktober 2012 (mål nr T 266-11)*. Bolagets styrelse, som bestod av en enda ledamot, beslutade att bevilja bolagets verkställande direktör, som var identisk med styrelseledamoten ifråga, en lön om drygt 1 miljon kr. Beslutet godkändes sedermera av bolagsstämman, där samma person som var verkställande direktör och styrelseledamot också utgjorde majoritetsägare. Minoriteten riktade en skadeståndstalan mot styrelseledamoten för brott mot jävsreglerna i ABL 8:23. På det sätt som talan utformats skulle emellertid bolaget vara mottagare av skadeståndet. Enligt hovrättens mening var huvudfrågan i målet om bolagsstämmobeslutet avseende godkännande av styrelsebeslutet om VD-lönen utgjorde en ratihabition av styrelsebeslutet eller ett självständigt beslut. Eftersom hovrätten fann att bolagsstämmobeslutet utgjorde en ratihabition av styrelsebeslutet, befanns bolagsstämmobeslutet icke ha någon effekt på giltigheten av styrelsebeslutet, som följaktligen befanns vara ogiltigt.

6. Avslutning

Såvitt gäller övriga frågor kring klander av bolagsstämmobeslut, häribland när samtycke till formfel skall ha lämnats, om samtycke skall vara uttryckligt eller kan vara konkludent, om klanderpreskription och passivitetsverkan, om klanderrätt och klandertalan, om effekten av klandertalan, etc. får jag hänvisa till min och professor Per Samuelssons *Aktiebolagslagen – en kommentar*, Del 1 och min *Aktiebolagsrättslig analys*, s. 343 ff.